

cemû'l-mü'ellifin, IV, 132; Müneccid, *Mu'cem*, I, 153, 729, 778, 953; İhsan Abbas, "Hâir ad-Din ar-Ramlî's, Fetava: A New Light on Life in Palestine in the Eleventh / Seventeenth Century", *Die Islamische welt Zwischen Mittelalter und Neuzeit Festschrift für Hans Robert Roemer zum 65. Geburtstag* (ed. U. Haarmann – P. Bachmann), Beirut 1979, s. 1-19; Abdülhay el-Kettânî, *Fihri'sü'l-fehâris*, I, 287; Nüveyhiz, *Mu'cemü'l-müfessirin*, II, 176; Samir M. Seikaly, "Land Tenure in 17<sup>th</sup> Century Palestine: The Evidence From The al-Fatâwâ al-Khairiyya", *Land Tenure and Social Transformation in the Middle East* (ed. Tarif Khalidi), Beirut 1984, s. 397-408; Hayreddin Karaman, *İslâm Hukukunda İctihad*, Ankara 1985, s. 199; Ahmet Özel, *Haneî Fıkıh Âlimleri*, Ankara 1990, s. 132; *Fihri'sü Mektebeti'l-Ezher: Fıkıhü'l-Haneî*, [baskı yeri ve tarihi yok], II, 217; Sabrina Joseph, "An Analysis of Khayr al-Din al-Ramlî's Fatawa on Peasant Land Tenure in Seventeenth-Century Palestine", *Arab Studies Journal*, VI/2-VII/1, Washington 1999, s. 112-127; H. Gerber, "Rigidity Versus Openness in Late Classical Islamic Law: The Case of the Seventeenth-Century Palestinian Muftî Khayr al-Din al-Ramlî", *Islamic Law Society*, V/2, Leiden 1998, s. 165-195.



ALİ PEKCAN

### REMLÎ, Şehâbeddin

(شهاب الدين الرملي)

Ebû'l-Abbâs Şihâbüddin Ahmed b. Ahmed b. Hamza er-Remlî el-Menûfî el-Ensârî (ö. 957/1550)

Şâfiî fakihî.

Mısır'da Menûfiye'ye bağlı Minyetülâtâr'a yakın Remle köyünden olup burası aynı adı taşıyan diğer yerlerden ayrılması için Remletülmenûfiyye (günümüzde Remletü Benhâ) diye anılır. Biyografisini veren öğrencisi Abdülvehhâb eş-Şa'rânî, kendisinden övgüyle söz ederek Zekerîyyâ el-Ensârî'nin önde gelen talebelerinden ve devrinin tanınmış Şâfiî âlimlerinden olduğunu, Kahire'deki hemen bütün Şâfiî ulemâsının ondan veya talebelerinden ders aldığını, hocaları varken onun görüşlerine uyulduğunu belirtir. Şa'rânî, Remlî'nin, hocası Zekerîyyâ el-Ensârî'nin izniyle onun *Şerhu'r-Ravza* ve *Şerhu'l-Verde* adlı eserlerini gözden geçirip tashih ettiğini de yazar. Oğlundan ayırmak için Remlî el-Kebîr diye anılan Şehâbeddin er-Remlî, Ezher Camii ve Nâsiriyye Medresesi'nde ders verdi. Talebeleri arasında vefatından sonra kendi yerine öğretim halkasına oturan oğlu Şemseddin er-Remlî ile Abdülvehhâb eş-Şa'rânî, Hatîb eş-Şirbînî, İbn Hacer el-Heytemî, Necmeddin Muhammed b. Ahmed el-Gaytî, Nûreddin Ali b. Yahyâ ez-Ziyâdî, Şehâbeddin Ahmed b. Muhammed el-Gazzî, Nûreddin İbn Gânim el-Makdisî, Şemseddin el-Alkamî, Şemseddin el-Ma-

hallî gibi âlimler bulunmaktadır. Muhsin el-Emîn tarafından verilen bilgiye göre kendisinden faydalanıp icâzet alanlardan biri de Şehîd-i Sâni diye bilinen Şii âlimi Zeynüddin b. Ali el-Âmilî'dir. Buna karşılık Şehîd-i Sâni'nin Şemseddin er-Remlî'den ders aldığı dair Muhammed Ali Müderis'in kaydettiği mâlûmatın oğul Remlî'nin doğum tarihi yanında Şehîd-i Sâni'nin Kahire'ye 942 (1535) yılında geldiği göz önüne alındığında yanlış olduğu anlaşılır. Remlî 957 Cemâziyelâhiri başında (17 Haziran 1550) Kahire'de vefat etti. Kabri Meydânülkutn'da kendi adıyla anılan Câmiu'r-Remlî'nin içindedir (Ali Paşa Mübârek, IV, 246).

İlk kaynak olarak Şa'rânî ve ondan naklen Necmeddin el-Gazzî, Remlî'nin adını Şehâbeddin Ahmed, oğlunu da Şemseddin Muhammed b. Ahmed şeklinde kaydederek. Daha sonra Muhibbî, oğlu Muhammed b. Ahmed b. Hamza olarak zikredip dede adını Hamza diye verir. Ancak gerek kütüphane kataloglarında gerekse son dönem kaynaklarında Şehâbeddin er-Remlî'nin isim zinciri Ahmed b. Ahmed b. Hamza şeklinde verilerek dede adı Ahmed olarak zikredilmekte, baba ile oğlun eserleri de bazan diğerine nisbet edilmektedir. Birçok kütüphane kaydında isim zincirinin yukarıda anıldığı gibi verilmesi ilk biyografi kaynaklarının ihtisar amacıyla aradaki bir ismi almadıklarıyla akla getirmektedir. Ayrıca Gazzî, bir yerde Şehâbeddin er-Remlî'nin biyografisini verip diğer kaynaklarda olduğu gibi 957'de vefat ettiğini kaydeder (*el-Kevâkibü's-sâ'ire*, II, 119-120). Diğer bir yerde ise Şehâbeddin Ahmed b. Ahmed b. Hamza er-Remlî adıyla başka bir Şâfiî fakihini anarak babasının arkadaşı ve Zekerîyyâ el-Ensârî'nin talebesi olduğunu, 970 (1563) yılı dolaylarında vefat ettiğini ve *Şerhu Manzûmeti'l-Beyzâvî fi'n-nikâh*, *Şerhu'z-Zübed*, *Risâle fi şurûti'l-imâme*, *Şerhu Şurûti'l-vuğû'* gibi eserleri bulunduğunu söyler (a.g.e., III, 111; İbnü'l-İmâd, VIII, 359). İlk dışında bu eserler Şehâbeddin er-Remlî'ye de nisbet edildiği gibi hakkında başka bilgi bulunmayan ikinci biyografi sahibinin gerçekte başka bir kişi olup olmadığı, başka biriyse aynı künye ve isim zincirine nisbet edilen eserlerin kime ait olduğu hususu ayrıca araştırılmaya muhtaçtır. Bu eserlerin adını müellifin oğlunun el yazısından okuduğunu belirten Gazzî'nin Şemseddin er-Remlî'nin eserlerini sayarken bizat onun el yazısından okuduğunu belirtmesi ve bunlar arasında babanın *Şerhu'z-*

*Zübed*, *Şurûti'l-imâme* adlı kitaplarını anması (*Luftû's-semer*, I, 80) iki şahsın aynı kişi olabileceğini düşündürmektedir. İsmâil Paşa da Zekerîyyâ el-Ensârî'nin talebesi olduğunu, 973'te (1565-66) öldüğünü belirttiği bu ikinci zatın adını Ahmed b. Ahmed b. Hasan (Hamza olacak) er-Remlî diye verir ve anılan üç eserin yanında *Fetahu'l-cevâd bi-şerhi Manzûmeti İbni'l-İmâd fi'l-fıkh*, *Fethu'r-rahmân bi-şerhi Zübedi İbn Reslân* adlı eserleri olduğunu kaydederek (*Hedîyyetü'l-ârifin*, I, 145) Şehâbeddin er-Remlî'ye aidiyeti kesin bu iki kitabı da ona nisbet eder.

**Eserleri. 1. Şerhu Muqaddimeti'z-Zâhid.** Şehâbeddin Ahmed b. Muhammed ez-Zâhid el-Misrî'nin tahâret, namaz, zekât, oruç ve hac konularını kapsayan ve *Sittûn mes'ele fi'l-fıkh* olarak da anılan eseri üzerine yazılmıştır (Bulak 1287; Abdülkerîm Kerîmüddin 'ed-Dimyâtî el-Matârî'nin hâşiyesiyle birlikte, Bulak 1291; Kahire 1292, 1304, 1307, 1366/1947; Ahmed el-Meyhî en-Nu'mânî'nin hâşiyesiyle birlikte, Bulak 1291; Kahire 1298, 1303, 1306; Mekke 1302). Abdurrahman el-Mekâvî el-Gazzâlî bu şerhe *Dürerü'l-fevâ'id 'alâ Şerhi Muqaddimeti'z-Zâhid* adıyla bir hâşiyeye yazmıştır (Hidâviyye Ktp., nr. 1623). Brockelmann birçok kaynak ve kütüphane kaydının aksine bu eseri müellifin oğlu Şemseddin er-Remlî'ye nisbet etmektedir (*GAL Suppl.*, II, 112). **2. Fetâva'r-Remlî.** Müellifin oğlu Şemseddin tarafından fıkıh kitapları sistematiğine göre düzenlenen eserin yazma nüshalarında müellif olarak bazan baba, bazan oğul gösterilmiş, önce oğlu adına (İbn Hacer el-Heytemî'nin *el-Fetâva'l-kubrâ's*ının kenarında, Kahire 1308, 1329), daha sonra kendisine nisbet edilerek (nşr. Muhammed Abdüsselâm Şâhin, Beyrut 1424/2004) basılmıştır. Eser Ahmed b. Abdülfettâh el-Mücîrî el-Melevî tarafından ihtisar edilmiştir (Hidâviyye Ktp., nr. 1523). Öğrencilerinden Hatîb eş-Şirbînî de onun fetvalarını bir ciltte toplamıştır (Hidâviyye Ktp., nr. 1709). **3. Hâşiyetü Esne'l-me'tâlib şerhu Ravzî't-tâlib.** Muhyiddin en-Nevevî'nin *Ravzatü't-tâlibîn*'ine İbnü'l-Mukrî el-Yemenî tarafından yapılan *Ravzü't-tâlib* adlı muhtasara Zekerîyyâ el-Ensârî'nin yazdığı *Esne'l-me'tâlib şerhu Ravzî't-tâlib* isimli şerh üzerine kaleme alınmıştır (Kahire 1301, 1313; nşr. Muhammed Muhammed Tâmir, I-IX, Beyrut 1422/2001). Remlî'nin şerhin kenarına yazdığı hâşiyeyi Muhammed b. Ahmed eş-Şevberî ayrıarak kitap haline getirmiştir. **4. Şerhu Manzûmeti'bni'l-İmâd** (*Fethu'l-Cevâd bi-şerhi*

*Manzûmeti'bnî'l-İmâd*). İbnü'l-İmâd diye bilinen Ahmed b. İmâdüddin el-Akfehî'nin *Manzûmetü'bnî'l-İmâd fi'l-ma'füv-vât* adlı eserinin şerhidir (Hüseyin b. Süleyman er-Reşîdî'nin buna yazdığı *Bulûgu'l-murâd bi-Fethi'l-Cevâd* adlı hâşiye ve Süleyman b. Ömer el-Cemel'in takriratıyla birlikte, Bulak 1286, 1298; Kahire 1299). Brockelmann bir yerde *Şerhu Manzûmeti'l-ma'füvvât* adıyla bu eseri oğul Remlî'ye (GAL Suppl., II, 442), metni *el-İşârât ilâ mâ 'ufiye mine'n-necesât* ismiyle andığı bir diğer yerde de *Fethu'l-Cevâd* adıyla baba Remlî'ye (a.g.e., II, 110-111, 440) nisbet eder. Kitap Ezher (nr. 4057/566, 41690/2542, 69705/3430), Hidiviyye, Dârü'l-kütübi'l-Misriyye ve Dârü'l-kütübi'z-Zâhiriyye kataloglarında Şehâbeddin er-Remlî adına kayıtlıdır (*Fihristü'l-Kütübhaneti'l-Hidiviyye*, III, 198-199, 249; Fuâd Seyyid, II, 162-163; Abdülganî ed-Dakr, s. 205-206). İsmâil Paşa bu eseri hem müellifin oğlu Şemseddin er-Remlî'ye hem de 973'te (1565-66) vefat ettiğini belirttiği Şehâbeddin Ahmed b. Ahmed b. Hasan er-Remlî'ye izâfe etmiştir (*Hediiyetü'l-Ârifin*, I, 145; II, 261; *İzâhu'l-meknûn*, II, 161). 5. *Fethu'r-rahmân bi-şerhi Zübedi İbn Reslân* (Hidiviyye Ktp., nr. 1716, 6984, 16644; Ezher Ktp., nr. 7878/917; Dârü'l-kütübi'z-Zâhiriyye, nr. 2277). İbn Reslân diye bilinen Ahmed b. Hüseyin er-Remlî'nin *Şafvetü'z-Zübed* (ez-Zübed) adlı Şâfiî fıkhi-na dair manzum eserinin şerhidir. Dârü'l-kütübi'z-Zâhiriyye'de müellifi belirtilmeyen *Şerhu Şafveti'z-Zübed*'in de (nr. 2278; bk. Abdülganî ed-Dakr, s. 156) bu eser olması muhtemeldir. Abdülvehhâb eş-Şa'rânî hocasının ez-Zübed'e büyük bir şerh yazdığını belirtir. 6. *Hâşiye 'alâ Şerhi't-Taḥrîr*. Zekeriyâ el-Ensârî'nin *Taḥrîru Tenkihi'l-lübâb* adlı kendi eserine *Tuḥfetü't-tullâb* ismiyle yazdığı şerhin hâşiyesidir (Ezher Ktp., nr. 42323/2643). 7. *Gāyetü'l-me'mûl fî şerhi Varakātî'l-uşûl*. İmâmü'l-Haremeyn el-Cüveynî'nin fıkıh usulüne dair eserinin şerhidir (Ezher Ktp., nr. 14/647, 602/15918; ayrıca bk. Brockelmann, GAL, I, 672). 8. *Şerhu Şurûti'l-vuḍû'* (Süleymaniye Ktp., Cârullah Efendi, nr. 1009; Ezher Ktp., nr. 41687/2539; Dârü'l-kütübi'z-Zâhiriyye, nr. 5896). 9. *Şerhu'l-Âcurrûmiyye* (Beyazıt Devlet Ktp., Bayezid, nr. 6258; ayrıca bk. Brockelmann, GAL Suppl., II, 334). Eser *Ta'lik 'ale'l-Âcurrûmiyye* adıyla da geçer (Dârü'l-kütübi'z-Zâhiriyye, nr. 11254). 10. *Şurûti'l-me'mûm ve'l-imâm*. *Şurûti'l-imâme* diye de anılan bu risâle (Süleymaniye Ktp., Cârullah Efendi, nr. 1009, vr. 25-31; Ezher

Ktp., nr. 41687/2539) müellifin oğlu Şemseddin er-Remlî tarafından *Gāyetü'l-merâm fî şerhi Şurûti'l-me'mûm ve'l-imâm* adıyla şerhedilmiştir (nşr. Müsâid b. Kâsım el-Fâlih, Riyad 1413/1993). Brockelmann Remlî'ye başka eserler de nisbet eder (GAL Suppl., II, 440).

#### BİBLİYOGRAFYA :

Abdülvehhâb b. Ahmed eş-Şa'rânî, *el-Tabakâtü's-suğrâ* (nşr. Abdülkâdir Ahmed Atâ), Kahire 1410/1990, s. 66-67, 108, 110, 111, 114, 118, 121, 131, 132, 133; Gazzî, *el-Kevâkibü's-sâ'ire*, I, 199; II, 119-120; III, 79, 101, 111, 195; a.mlf., *Lutfü's-samer ve kaḫfû's-meşânî*, I, 56-57; Fihristü'l-Kütübhaneti'l-Hidiviyye, III, 198-199, 220, 222, 227, 245, 246, 247, 249, 287, 288; Ali Paşa Mübârek, *el-Hatâtü't-Tevfiküyye*, Bulak 1305, IV, 246-248; Serkis, *Mu'cem*, I, 950-951; II, 1761, 1831; Brockelmann, GAL, I, 672; II, 418-419; Suppl., II, 110-111, 112, 113, 334, 416, 440, 442; *Hediiyetü'l-Ârifin*, I, 145; II, 261; *İzâhu'l-meknûn*, II, 161; Tebrîzî, *Reyhânetü'l-edeb*, II, 332; III, 284; Abdülmüteâli es-Saîdî, *el-Müceddîdün fi'l-İslâm*, Kahire, ts. (Mektebetü'l-âlem), s. 374-376; Muhammed Remzî, *el-Kâmûsü'l-coğ-râfi li'l-bilâdi'l-Misriyye*, Kahire 1953-68, II, 19; Fuâd Seyyid, *Fihristü'l-maḫṭûṭât*, Kahire 1382/1962, II, 73, 148-149, 151, 162-163; Abdülganî ed-Dakr, *Fihristü maḫṭûṭâtî Dâri'l-kütübi'z-Zâhiriyye: el-Fikḫü's-Şâfiî*, Dimaşk 1383/1963, s. 31-32, 154, 156, 176-177, 205-206; Esmâ el-Himsî, *Fihristü maḫṭûṭâtî Dâri'l-kütübi'z-Zâhiriyye: 'Ulûmü'l-luğatî'l-'Arabiyye: en-Naḥv*, Dimaşk 1393/1973, s. 567-568; A'yânü's-Şî'a, VII, 148; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethullah), I, 120; Abdulah Muhammed el-Habeşi, *Câmi'u's-şurûḥ ve'l-ḥavâşi*, Ebûzabî 1425/2004, III, 895-896, 2131; A. Zysow, "al-Ramlî", *El²* (İng.), VIII, 424-425.



AHMET ÖZEL

#### REMLÎ, Şemseddin (شمس الدين الرملي)

Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Ahmed b. Hamza er-Remlî el-Menûfi el-Ensârî el-Misrî (ö. 1004/1596)

#### Şâfiî fakihi.

Öğrencilerinden İbnü'l-Kâsûha diye tanınan Ömer b. İbrâhim el-Hamevî ed-Dimaşki'ye yazdığı icâzette belirttiği üzere 30 Cemâziyelevvel 917 (25 Ağustos 1511) tarihinde Kahire'de dünyaya geldi (Gazzî, *Lutfü's-samer*, I, 78). Muhibbî, Kâdirî ve daha sonraki birçok müellif ise doğum yılını 919 (1513) olarak kaydeder (*Hulâşatü'l-eşer*, III, 347; *Neşrü'l-meşânî*, I, 56). Nisbet edildiği Remle, Filistin'deki büyük şehir olmayıp Mısır'da Menûfiye'ye bağlı Minyetülattâr'a yakın küçük bir köydür

(Abdülvehhâb b. Ahmed eş-Şa'rânî, s. 66; Muhibbî, III, 348); Remletülmenûfiye (günümüzde Remletü Benhâ) diye bilinir. Remlî el-Kebîr olarak anılan babasından Arap dili ve edebiyatı, fıkıh, fıkıh usulü, tefsir, hadis ve tarih okudu. Babasının öğrencilerinden Abdülvehhâb eş-Şa'rânî, onun başka hocalara pek ihtiyaç duymayacak derecede babasından iyi bir eğitim aldığını belirtir. Hocaları arasında İbnü'n-Neccâr el-Fütühî, Burhâneddin İbn Ebû Şerîf, Yahyâ b. İbrâhim ed-Demîrî, Ali et-Trablusî, Sa'deddin Muhammed b. Muhammed ez-Zehabî gibi âlimler anılır. Remlî babasının da hocası olan Zekeriyâ el-Ensârî'den küçük yaşta icâzet almıştır.

Babasının vefatından sonra Ezher Camii'nde onun öğretim halkasına oturan Remlî ayrıca Haşşâbiyye, Şerifiyye gibi medreselerde ders verdi. Hacca gittiği sıralarda Mekke'de ders okuttu. Kahire Şâfiî müftülüğüne tayin edildi. Öğrencileri arasında Nâsirüddin Muhammed b. Sâlim et-Tib-lâvî, Şehâbeddin İbn Kâsım el-Abbâdî, Muhammed Abdür-raûf el-Münâvî, Nûreddin el-Halebî, Nûreddin Ali b. Yahyâ ez-Zey-yâdî, Nûreddin el-Üchûrî, Şehâbeddin el-Kalyûbî, Abdurrahman b. Ali el-Hıyârî, Şemseddin Muhammed b. Yûsuf el-Meydânî, Şehâbeddin el-Hafâcî, İbnü'l-Kâsûha gibi âlimler bulunmaktadır. Necmeddin el-Gaz-zî de mükâtebe yoluyla ondan icâzet almıştır. Devrinin önde gelen âlimleri arasında yer alan Remlî "Küçük Şâfiî" diye anıldı. Bazı âlimlerin onu X. (XVI.) asrın müceddidi olarak nitelendirdiklerini belirten Muhibbî, önemli bir âlim ve hocaların hocası olmakla birlikte methinde asırıluğa gidiildiğine dikkat çeker. 13 Cemâziyelevvel 1004 (14 Ocak 1596) tarihinde Kahire'de vefat etti. Kabri babasının kabrinin yanında Meydânülkutn'da Câmiu'r-Remlî'nin içindedir (Ali Paşa Mübârek, IV, 246). Babasının talebesi olup kendisinden bir ay kadar sonra vefat eden Hanefî fakihi Nûreddin İbn Gânim el-Makdisî, Remlî'nin ölümüne tarih düşürmüştür (Tebrîzî, III, 164-165).

**Eserleri.** 1. *Nihâyetü'l-muhtâc ilâ şerhi'l-Minhâc*. Nevevî'nin Şâfiî fıkhi-na dair meşhur metni üzerine 963-973 (1556-1566) yılları arasında yazılmıştır. Müellif gereksiz ayrıntılara yer vermediğini, Şâfiî ve talebelerinin görüşleriyle müteahhirin ulemâsının esas aldığı görüşlerle açıkladığını ve müftüler için temel kaynak olduğunu belirttiği bu kitabında çok önem verdiği babasının görüş ve fetvalarından geniş ölçüde faydalanmıştır. Daha sonraki Şâfiî kaynaklarında da hem baba hem oğul Remlî'nin görüşlerine sıkça atıfta bulunul-